

SILLALLA 2018

Seminaari 8.-9.2.2018

Sillalla-seminaari 2018

Hyvä Sillalla-seminaarin osanottaja!

Elämme aikaa, jossa yhteiskuntamme on jatkuvassa murroksessa. Perinteiset rakenteet sosiaali-, terveys- ja opetusalailla muuttavat muotoaan rakenneuudistusten, huiman teknologisen kehityksen, yhteisöpohjaisten ratkaisujen, lainsäädännön uudistusten ja väestön monimuotoisuuden kasvun myötä. Vaikka rakenteet muuttuvat, ihmisen tarve olla vuorovaikutuksessa, osallistua ja olla osa yhteisöä ei ole muuttunut.

Kehitysvammaliiton Tikoteekin kuten myös Sillalla-seminaarin päämääränä on, että puhevammaiset ihmiset kokevat enemmän osallisuutta ja tulevat paremmin kuulluksi yhteisössään. Osallisuus on kohtaamista ja aito kohtaaminen on vuorovaikutusta, puolin ja toisin.

Kymmenien esitysten kautta sukellamme kohtaamisen eri kerroksiin yksilön, yhteisön ja kuntouttajan näkökulmista. Mitä tarkoittaa kommunikoinnin perustan vahvistaminen olemuskielillä kommunikoivien ihmisten kanssa, hyvät käytännöt yhteisöjen ja perheiden ohjauksessa, lukivaikeuksien kuntoutus ja apuvälineet syrjäytymisen ehkäisemisessä, kommunikointia vahvistavan ja rohkaisevan kommunikointiympäristön yhdessä kehittäminen, teknisen kommunikoinnin apuvälineen käytön ohjaus, ja kommunikoinnin haasteet apuvälineiden käytössä ja käyttöön otossa? Yhteisesti pohdimme, miten kuntoutuksen tavoitteet tulee asettaa niin, että ne sekä osallistavat että tukevat osallistumista? Esitysten välissä ja aikana on myös mahdollisuus tutustua alan uusiin palveluihin ja kommunikoinnin apuvälineisiin asiantuntijoiden avustuksella seminaarin näyttelyissä.

Seminaarin kahden päivän aikana haluamme tarjota sinulle mahdollisuuden uusiin näkökulmiin, tietoon ja tiedon soveltamiseen arjessa sekä oman ammattitaitosi arvostamiseen ja syventämiseen. Poimi siis esityksistä, keskusteluista, näyttelyistä tai tunnelmasta mukaasi yksi tai kaksi asiaa, jotka innostavat tai herättävät ajatuksia. Jaa nämä työyhteisöllesi ja ota mukaan arkeen tavalla tai toisella. Pienin askelin etenemällä saa lisää iloa, merkityksiä ja mielekkyyttä arvokkaaseen työhön.

Toivotan kaikille Sillalla-seminaarin osallistujille antoisaa ja innostavaa seminaaria!

Eija Roisko
Tikoteekin kehittämisspällikkö

Sillalla 2018

NÄYTTELY

Torstai 8.2. klo 8.30-17.00

Perjantai 9.2. klo 8.30-13.30

NÄYTTETALLEASSETAJAT

Ala-aula:

KAJO Apuvälineet Oy & Code Q

Quha Oy

Oppimateriaalikeskus Opike, Kehitysvammaliitto ry

Yläaula:

Kommunikoinikeskus Kipinä Oy

Sivupersoonaa Oy

Haltija Group Oy

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, Ruskis

Lelusetä Ky

Järjestöjen ja muiden yhteisöjen esitepöytä

Skiftnyckel, 2. kerroksen käytävä

Papunet-verkkopalvelu

Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tikoteekki

Sisällysluettelo

Sillalla 2018	1
<i>Sillalla 2018 NÄYTTELYT</i>	3
Sisällysluettelo	4
Sillalla 2018 -ohjelma	6
TIIVISTELMÄT:	
Kohtaamisia (<i>Marja Korhonen</i>).....	8
Kehittyvän kommunikoinnin kerrokset (<i>Kaisa Laine, Kaisa Martikainen</i>).....	9
Omin voimin Kainuussa (<i>Riikka Huotari, Johanna Penttonen</i>).....	11
Voimauttava vuorovaikutus Solakallion koulussa (<i>Johanna Helenius</i>).....	12
Tablettilaitteet erilaisen oppijan työvälineenä - ideoita ja malleja (<i>Paula Jägerhorn, Petri Ilmonen</i>).....	13
Lukivaikeus, sen toteaminen ja kuntoutus (<i>Mari Qvarnström</i>).....	14
Lukivaikeuden kuntoutus aikuisilla (<i>Johanna Nukari</i>).....	16
Elämää lukivaikeuden kanssa - kokemusasiantunijan puheenvuoro (<i>Triinu Varblane</i>).....	17
Voitko olla? Kuntouttajan ja opettajan hyvä yhteistyö (<i>Annukka Kuutsa</i>).....	18
Puhelimet kommunikoinnin apuvälineenä (<i>Anna Englund, Kirsi Harinen</i>).....	20
Papunetin työkaluilla monenlaisia materiaaleja (<i>Maija Ylätupa</i>)	21
Communicator 5 - ja Grid 3 -ohjelmien erot ja yhteneväisyydet (<i>Taro Katajisto</i>).....	22
Perheiden tie muutokseen (<i>Päivi Havas</i>).....	23
Kommunikaatioympäristön rakentaminen Mörssärinaukion ryhmäkodissa (<i>Tuomo Ratinen, Joakim Turunen</i>).....	25
Avusteinen keskustelu vaan on niin hidasta (<i>Irina Savolainen</i>).....	26
Collaborative goal setting with families using Goal Attainment Scaling and COPM (<i>Mats Granlund</i>)	27

Tavoitteiden asettaminen yhteistyössä perheiden kanssa GAS- ja COPM-menetelmillä (<i>Mats Granlund</i>)	28
Yhteisön ohjaus verkon välityksellä (<i>Katja Koski</i>).....	29
Kohtaamisissa syntyy ohjaamistilanteiden luottamus, joka lisää motivaation ja ohjauksen mahdollisuuksia (<i>Eeva Jännes</i>).....	31
Opiskelutulkkauksen TELMA-koulutuksessa (<i>Leena-Mari Laaksonen</i>)	32
Teknisen kommunikoinnin apuvälineen ohjaus lähi-ihmisille (<i>Virpi Yiannakou</i>).....	33
Kommunikaatiokansiot afaattisilla aikuisilla (<i>Markku Nevala</i>).....	34
Katseohjaus on mahdollisuus isolla ämmällä (<i>Niilo Virta</i>).....	35
Chromen laajat mahdollisuudet (<i>Marina Green-Järvinen</i>) <i>PERUUNTUNUT!</i>	36
Apua lukivaikeuteen (<i>Susanna Maijanen</i>).	37
Participation as an outcome of AAC Intervention - is symbol use a means or an end? (<i>Mats Granlund</i>).....	38
Onko AAC-kuntoutuksen päämääränä osallisuus vai merkkien oppiminen? (<i>Mats Granlund</i>).....	39

Torstai 8.2.2018

Yhteinen ohjelma kaikille (auditorio)		Sessio I (auditorio)		Sessio II (Tetra)		Sessio III (Kullager)	
8.30	Ilmoittautuminen Tervetulokahvi	13.00	Omin voimin Kainuussa erityisluokanopettaja Riikka Huotari ja erityisluokanopettaja Johanna Penttonen	13.00	Lukivaikeus, sen toteaminen ja kuntoutus foniatri Mari Qvarnström	13.00	Puhelimet kommunikoinnin apuvälineenä puheterapeutti Anna Englund ja puheterapeutti Kirsi Harinen
9.30	Seminaarin avaus Tikoteekin kehittämispäällikkö Eija Roisko	14.00	Voimauttava vuorovaikutus Solakallion koulussa erityisluokanopettaja Johanna Helenius	13.45	Lukivaikeuden kuntoutus aikuisilla PsL, neuropsykologi Johanna Nukari	13.30	Papunetin työkaluilla monenlaisia materiaaleja verkkotoimittaja Maija Ylätupa
09.40	Kohtaamisia Marja Korhonen avustajineen			14.30	Kokemusasiantuntijan puheenvuoro: Elämää lukivaikeuden kanssa Triinu Varblane ja toiminnanjohtaja Marja-Sisko Paloneva	14.15	Communicator 5 ja Grid 3 – ohjelmien erot ja yhteneväisyydet IT-asiantuntija Taro Katajisto
10.30	Kehittyvän kommunikoinnin kerrokset asiantuntija Kaisa Laine ja erityis-asiantuntija Kaisa Martikainen	15.00	Kahvi ja näytellyyn tutustuminen	15.00	Kahvi ja näytellyyn tutustuminen	15.00	Kahvi ja näytellyyn tutustuminen
11.30	Lounas ja näytellyyn tutustuminen	15.45	Tablettilaitteet erilaisen oppijan työvälineenä – ideoita ja malleja asiantuntija Paula Jägerhorn ja kehittämispäällikkö Petri Ilmonen	15.45	Voitko olla? Kuntouttajan ja opettajan hyvä yhteistyö puheterapeutti, työnohjaaja Annukka Kuutsa	15.45	Perheiden tie muutokseen erikoissuunnittelija Päivi Havas
		16.45	Päivän päätös	16.30	Päivän päätös	16.45	Päivän päätös
		19.00	Illanvietto (erillinen ilmoittautuminen)				

Perjantai 9.2.2018

Sessio I (auditorio)		Sessio II (Tetra)		Sessio III (Kullager)		Yhteinen ohjelma kaikille (auditorio)	
9.00	Kommunikaatioympäristön rakentaminen Mörssärinaukion ryhmäkodissa <i>johtava ohjaaja Tuomo Ratinen ja viit- tomakielen ohjaaja Joakim Turunen</i>	9.00	Yhteisen ohjaus verkon välityksellä <i>FT, puheterapeutti Katja Koski</i>	9.00	Kommunikaatiokansiot afaattisilla aikuisilla <i>puheterapeutti Markku Nevala</i>	13.30	Participation as an outcome of AAC Intervention – is symbol use a means or an end? (Onko AAC-kuntoutuksen päämääränä osallisuus vai merkkien oppiminen?) <i>Professori Mats Granlund, Ruotsi</i>
09.30	Avusteinen keskustelu vaan on niin hidasta <i>puheterapeutti, tohtorikoulutettava Irina Savolainen</i>	9.30	Kohtaaminen lisää motivaatiota ja mahdollisuuksia ohjaukseen <i>FM, puheterapeutti, työyhteisökoulut-taja Eeva Jännes</i>	9.45	Katseohjaus on mahdollisuus isolla ämmällä <i>Niilo Virta</i>		(simultaanitulkkaus englannista suomeen)
10.30	Kahvi ja näyttelyyn tutustuminen		Kahvi ja näyttelyyn tutustuminen	10.30	Kahvi ja näyttelyyn tutustuminen		
11.00	Collaborative goal setting with families using Goal Attainment Scaling and COPM (Tavoitteen asettaminen yhteistyössä perheiden kanssa GAS- ja COPM-menetelmillä) <i>Professori Mats Granlund, Ruotsi</i> <i>(simultaanitulkkaus englannista suomeen)</i>	11.00	Opiskelutulkkaus TELMA-koulutuksessa <i>puhevammaisten tulkki Leena-Mari Laaksonen</i>		Chromen laajat mahdollisuudet <i>IT-asiantuntija Marina Green-Järvinen</i> PERUUNTUNUT!	15.00	Seminaarin päätös <i>Tikoteekin kehittämispäällikkö Eija Roisko</i>
		11.30	Teknisen kommunikoinnin apuvälineen ohjaus lähi-ihmisille <i>AAC-asiantuntija Virpi Yiannakou</i>	11.00	Apua lukivaikeuteen <i>asiantuntija Susanna Majjanen</i>	15.15	Seminaari päättyy
12.00	Lounas ja näyttelyyn tutustuminen		Lounas ja näyttelyyn tutustuminen	12.00	Lounas ja näyttelyyn tutustuminen		

Kohtaamisia

Marja Korhonen

marjakorh@gmail.com

Esityksessäni kuvaan omaa kommunikaatiokaartani. Se alkaa sairastumisestani lokakuussa 2004 ja jatkuu tähän päivään. Aivorunkotukoksen ja sitä seuranneen hoitovirheen seurauksena neliraja-halvaannuin ja menetin puhekykyni. Kerron teille miten ja millä keinoilla olen oppinut ilmaisemaan itseäni ilman perinteistä puhetta.

Kehittyvän kommunikoinnin kerrokset

Kaisa Laine, asiantuntija, puheterapeutti

Kehitysvammaliitto ry /Tikoteekki
kaisa.laine@kvl.fi

Kaisa Martikainen, erityisasiantuntija, puheterapeutti

Kehitysvammaliitto ry /Tikoteekki
kaisa.martikainen@kvl.fi

Esittelemme jäsenyyksen, jossa kuvaamme kommunikointitaitojen kehityksellistä etenemistä ja kuntoutusta silloin, kun puhe puuttuu tai puheen ymmärtämisessä on vaikeuksia joko väliaikaisesti tai pysyvästi. Kuntoutuksen ammattilainen voi käyttää Kehittyvän kommunikoinnin kerrokset -jäsenystä työvälineenään sekä pohtiessaan omaa toimintaansa, että ohjatessaan puhevammaisten ihmisten yhteisöjä. Kehittyvän kommunikoinnin kerrosten avulla voi tarkastella ja käydä keskustelua siitä, miten kommunikointi puhevammaisen ihmisen kanssa sujuu nyt sekä miten lähi-ihmiset ja kuntouttaja voivat omalla toiminnallaan edistää puhevammaisen ihmisen osallisuutta, aloitteellisuutta, taitoja ja aktiivisuutta kommunikoijana.

Jäsenyys perustuu siihen, mitä ajattelemme vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin tyypillisestä kehityksestä. Taustalla ovat ajatukset sensitiivisen kumppanuuden merkityksestä kommunikoinnin kehitykselle sekä sosiokonstruktiiivinen oppimiskäsitys. Kehittyvä kommunikointi kuvataan yksilöllisesti etenevänä prosessina, jossa lähtökohtana on oppijan sisäinen motivaatio. Aiemmin opitut taidot muodostavat pohjan myöhemmille taidoille. Samanaikaisesti kun opetellaan uutta, palataan tarvittaessa syventämään aiemmin opittua.

Kommunikoinnin kehitystä ja kerroksittain etenevää kuntoutusta kuvaa seuraava jäsenyys:

LUO KOMMUNIKOINNILLE PERUSTA

Kontaktin löytäminen on kaiken ydin. Kun lapsi ei vielä viesti tarkoituksellisesti, hän tarvitsee perusturvallisuutta, läheisyyttä ja vastaanottavaisen tulkitsijan. Tässä vaiheessa kuntoutuksen ammattilaisten tärkein tehtävä on vahvistaa Voimauttavan vuorovaikutuksen keinoin läheisten taitoja solmia vuorovaikutussuhde lapseen sekä herkistyä ja vastata lapsen viesteihin.

VAHVISTA KOMMUNIKOINNIN PERUSTAA

Vuorottelutaitojen sekä muiden ei-sanallisten, myöhemmässä kommunikoinnissa tarvittavien taitojen kehittyminen edellyttää runsaasti toistoja. Lapselle on tärkeää, että läheiset nauttivat yhdessäolosta ja heittäytyvät yhä uudelleen läsnä olevaan vuorovaikutukseen hänen kanssaan ilman muuta tavoitetta. Kuntoutuksen ammattilaisten tehtävä on rohkaista läheisiä jatkamaan lapsilähtöistä Voimauttavaa vuorovaikutusta ja etenemään lapsen kehitystarpeiden mukaisesti.

KÄYTÄ HÄNEN KOMMUNIKOINTIKEINOJAAN

Jos lapsen puhe viipty tai hän tarvitsee tukea ymmärtämiseen, kommunikoinnissa hyödynnetään niitä keinoja, joita lapsella on jo käytössä. On tärkeää, että läheiset huomaavat lapsen eri tavoin tuottamat viestit ja käyttävät myös itse samoja ilmaisukeinoja. Tämä rohkaisee lasta ilmaisemaan ja hän saa mallia kommunikointikeinonsa monipuolisemmasta käytöstä. Eleilmaisua voi laajentaa tukiviittomiseen ja esineiden osoittelusta voi siirtyä käyttämään kuvia. Kuntoutuksen ammattilaiset ohjaavat ja tukevat läheisiä uusien kommunikointikeinojen vuorovaikutuksellisessa käytössä sekä työskentelevät lapsen kanssa.

jatkuu seuraavalla sivulla

ROHKASE VIESTIMÄÄN MONIPUOLISESTI

Kommunikointi on mm. kertomista, kysymistä, muistelemista, pyytämistä, vitsailemista ja jutteleamista. Kommunikoinnin apuvälineiden tulee olla kodin lisäksi käytössä päiväkodissa, koulussa, harrastuksissa ja kavereiden kanssa. Kuntoutuksessa korostuu kielen kehityksen turvaaminen ja sanavaraston rikastuttaminen. Kuntoutus painottuu työskentelyyn lapsen kanssa. Myös läheisten ja ammattilaisten yhteistyö on edelleen tärkeää.

TUE ITSENÄISTÄ KOMMUNIKOINTIA

Jokainen haluaa kuulua joukkoon ja viestiä monipuolisesti. Lapsi tai nuori voi hyötyä osallistumisesta vertaisryhmään tai ryhmämuotoiseen kuntoutukseen. Lähikontaktien rinnalla nykyteknologia mahdollistaa vuorovaikutuksen ja sosiaalisten verkostojen syntymisen myös pitkien matkojen päähän. Luku- ja kirjoitustaito lisäävät entisestään tasa-arvoisia viestintämahdollisuuksia. Käytössä tulee olla ajanmukaiset ja toimivat apuvälineet. Apuvälinepalvelut ovat osa lääkinällistä kuntoutusta.

Lisätietoa:

Burakoff, K. & Martikainen, K. 2015. OIVA - Supporting Staff for Better Interaction with People with Complex Communication Needs . Teoksessa H. Kennedy, M. Landor & L. Todd (toim.) Video Enhanced Reflective Practice. Professional Development through Attuned Interactions. London: Jessica Kingsley Publishers, 136 - 146.

Hewett, D. (toim.) 2011. Intensive Interaction: Theoretical Perspectives. London: Sage Publications.

Light, J. & McNaughton, D. 2013. Putting people first: Re-Thinking the Role of Technology in Augmentative and Alternative Communication Intervention. *Augmentative and Alternative Communication*, 29 (4), 299-309.

Rowland, C. 2013. Handbook: Online Communication Matrix. <https://www.communicationmatrix.org/uploads/pdfs/handbook.pdf> (luettu 5.1.2018)

Smith, M.M. & Murray, J. (toim.) 2016. The Silent Partner? Language, Interaction and Aided Communication. London: J & R Press.

Trevarthen, C. 2013. Suhteen vahvistuminen kiinnostuksen, aikomusten ja tunteiden kautta. Teoksessa N. Mellenius & N. Remsu (toim.) Vuorovaikutus kuvassa. Videoavusteisen ohjauksen eettisyys ja käytäntö. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö.

Vygotsky, L. S. 1982. Ajattelu ja kieli. Helsinki: Weilin+Göös.

<http://papunet.net/tietoa/kommunikoinnin-kuntoutuksen-vaiheet> (luettu 5.1.2018)

<http://papunet.net/tietoa/lovit-avain-onnistuneeseen-kohtaamiseen> (luettu 5.1.2018)

<http://papunet.net/materiaalia/perehdytysmateriaali-voimauttavaan-vuorovaikutukseen> (luettu 5.1.2018)

<http://kiintymysvanhemmuus.fi/wp-content/uploads/2016/09/lempean-kasvatuksen-esite.pdf> (luettu 5.1.2018)

Omin voimin Kainuussa

Riikka Huotari KM, erityisluokanopettaja

Väinölän koulu, Kajaani
riikka.huotari@edukajaani.fi

Johanna Penttonen KM, erityisluokanopettaja

Väinölän koulu, Kajaani
johanna.penttonen@edukajaani.fi

Väinölän koulu on toiminut Kajaanissa 22 vuotta vaikeasti kehitysvammaisten ja autististen lasten erityiskouluna. Toiminta-alueittain etenevän opetuksen yhtenä kulmakivenä on ollut vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaitojen oppiminen. Pictogram-kuvat olivat käytössä vielä 2000-luvun alussa. Myöhemmin ne korvautuivat PCS-kuvilla ja viimeisen viiden vuoden ajan erilaiset tietotekniset laitteet ovat tulleet kansioiden ja irtokuvien rinnalle helpottamaan kommunikaatiota.

Koulumme oppilaat ovat 0-9 luokkalaisia, oppilasryhmiä on kolme. Kelan myöntämää kuntouttavaa puheterapiaa oppilaamme saavat yleensä ensimmäisinä kouluvuosina, jonka jälkeen kommunikaatioasioiden eteenpäin vieminen jää koulun vastuulle. Konsultaatioapua saamme tarvittaessa kehitysvammapoliklinikan puheterapeutilta ja alueemme lähin Tikoteekki sijaitsee Oulussa. Kuvat, toimintataulut ja kansiot on tehty pitkään koulun henkilökunnan puolesta. Teknisten kommunikaatio-apuvälineiden saaminen on ollut työlästä (päästösten hitaus, resurssit, etäisyys). Tämän vuoksi olemme ratkaisseet monia ongelmia omin voimin.

Luokkatiimien lisäksi koulussamme toimii asiantuntijatiimejä, joista kommunikaatiotiimin vastuulla on mm. yhteisistä kuvasymboleista sopiminen, kuvien, toimintataulujen, sosiaalisten tarinoiden valmistaminen ja iPadien kommunikaatio-ohjelmien päivittäminen. Uusien kuvien tarve on jatkuvaa, joten on tärkeää, että joka luokassa on henkilö, joka osaa niitä valmistaa. Pääsääntöisesti käytämme Boardmaker-ohjelmaa, valokuvia ja internetistä löytyvien kuvapankkien kuvia.

Ipadit ovat osoittautuneet toimiviksi oppimisen ja kommunikoinnin välineiksi Väinölän koulussa. Pääsimme vuonna 2016 mukaan ICT-pilottihankkeeseen, jonka myötä saimme jokaiselle oppilaalle käyttöön oman Ipadin, ja osaan laitteista asennettiin WidgitGo-sovellus. Esityksessämme kerromme kokemuksistamme monipuolisten kommunikaatiomenetelmien käytöstä ja havainnollistamme esitystämme kuvien sekä videoiden avulla.

Voimauttava vuorovaikutus Solakallion koulussa

Johanna Helenius, va.rehtori

Solakallion koulu, Helsinki

johanna.m.helenius@hel.fi

Solakallion koulu on Helsingin kaupungin erityiskoulu, jossa opiskelee 5–17-vuotiaita, pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevia kehitysvammaisia ja/tai autismin kirjon lapsia. Oppilaiden puheterapiapalvelujen koordinoinnista vastaa pääosin Helsingin kehitysvammapoliklinikka

Keväällä 2016 käynnistyi kolmen vuoden yhteistyöhanke Solakallion koulun, Kehitysvammaliiton Tikoteekin ja Helsingin Kehitysvammapoliklinikan kanssa. Hankkeessa koulutetaan ja luodaan välineitä Voimauttavan vuorovaikutuksen käyttöönottoon koulun arjessa. Kolmevuotisen hankkeen aikana koko henkilökunta saa koulutusta ja ohjausta menetelmän käyttöön ja samalla pohditaan yhdessä menetelmän mahdollisuuksia ja haasteita kouluarjen rinnalla. Menetelmän käyttöönotossa huomioidaan myös oppilaiden verkostojen merkitys menetelmän käytössä ja yhteistyö kuntouttavan tahon kanssa. Hankkeen loppuvaiheessa rakennetaan mallia ja huomioita jaettavaksi muille kouluille siitä, miten Voimauttava Vuorovaikutus saadaan osaksi työyhteisön toimintaa ja verkostojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Hankkeessa kokeillaan, millaiset yhteisön ohjauksen tavat sopivat kouluun. Samalla vahvistetaan kehitysvammapoliklinikan puheterapeuttien ammattitaitoa käyttäen voimauttavan vuorovaikutuksen toimintamallia työssään.

Ensimmäisenä hankevuonna voimauttavan vuorovaikutuksen koordinaattorien työ painottui yhteistyöhön koulun esiluokkien kanssa. Luokille oli valittu oppilaat, joiden kanssa erityisluokanopettajat ja koulunkäyntiavustajat toteuttivat voimauttavan vuorovaikutuksen hetkiä säännöllisesti yhden oppilaan kanssa. Koordinaattorilla ja oppilaalla oli myös voimauttavan vuorovaikutuksen tuokio viikoittain, joka videoitiin. Koordinaattorit ja luokat vaihtoivat ajatuksia ja kokemuksia viikoittaisten tuokioiden yhteydessä. Lisäksi luokan aikuistiimi ja koordinaattori kokoontuivat kuukausittain havainnoimaan voimauttavan vuorovaikutuksen hetkissä tallennettuja videoita ja keskustelemaan niiden pohjalta.

Voimauttava vuorovaikutus tuntui solahtavan koulun arkeen hyvin. Ensimmäisen vuoden aikana todettiin ääneen hyvin useasti, että tähän on juuri sitä mitä olemme aina tehneetkin. Hankkeen myötä läsnäolo on muuttunut menetelmäksi, josta on tullut suunnitelmallisempi ja ohjatumpi prosessi, johon vanhemmat on helpompi nivoa mukaan. Lisäksi kuvamateriaali auttaa luokkia arvioinnissa ja oppilaan osaamisen sekä kehityksen näkyväksi tekemisessä. Videot tuovat myös yllättävää tietoa esille oppilaan osaamisesta ja onnistumisista, jotka muuten jäisivät ehkäpä huomaamatta.

Toisen hankevuoden aikana kolme seuraava luokkaa ovat olleet koordinaattoreiden ohjauksessa menetelmän käytöstä. Vuoden aikana koulun henkilökunta kokoontuu myös kehittämään menetelmän käyttöä muutaman kerran ja pohtii sen merkitystä omaan työhönsä.

Kokeilemisen, keskustelun ja yhteisen kouluttautumisen avulla menetelmä rantautuu vähitellen arkiseksi tavaksi olla ja tehdä työtä oppilaan ehdoilla. Voimauttava vuorovaikutus on menetelmänä merkittävä työväline erityiskoulun arjessa.

Tabletilaitteet erilaisen oppijan työvälineenä – ideoita ja malleja

Paula Jägerhorn, KM, asiantuntija

Oppimateriaalikeskus Opike, Kehitysvammaliitto ry
paula.jagerhorn@kvl.fi

Petri Ilmonen, KM, kehittämisspäällikkö

Oppimateriaalikeskus Opike, Kehitysvammaliitto ry
petri.ilmonen@kvl.fi

Sytytä tablettisi eloon!

Viimeisen vajaan 10 vuoden ajan tabletilaitteet ovat yleistyneet työvälineenä niin kouluissa kuin työpaikoillakin sekä viihdevälineenä vapaa-ajalla. Tarjonta on valtaisa: esimerkiksi iPadin App Storessa on tarjolla reilusti yli 2 miljoonaa sovellusta (appsia), joista käyttäjä voi ladata laitteelleen mieleisensä ja ison osan ilmaiseksi. Puhuttaessa latauksien määrästä käytetäänkin jo mittaluokkana biljoonia! Tarjontaa on siis valtavasti, mutta miten hyödyntää sitä järkevästi ja tarkoituksenmukaisella tavalla?

Parhaimmillaan tabletilaitteet elävöittävät, rikastavat ja tukevat opetusta, ohjausta ja oppimista. Tässä esityksessä annamme välineitä, vinkkejä sekä käytännön esimerkkejä siitä, kuinka tämä on mahdollista:

- kuinka aktivoit oppijasi ja kuulet jokaisen äänen
- millaisia työvälineitä on tarjolla luovaan työskentelyyn
- miten videot ja greenscreen tukevat itseilmaisua ja eriyttämistä
- kuinka konkretisoida esimerkiksi matematiikkaa?

Esityksemme ei ole appsiluettelo-potpuri vaan esittelemme konkreettisia esimerkkejä ja malleja, jossa osallisuutta, motivaatiota ja vastuuta omaan oppimiseen on vahvistettu ja tuettu tieto- ja viestintäteknologialla.

Oppimateriaalikeskus Opikkeessa kehitetty pedagoginen Tikas-koulutusmalli (voittoa tavoittelematon) on jo vuodesta 2000 tarjonnut apua erityisopettajille, opettajille, kouluttajille, ohjaajille ja avustajille tv:n käyttöön erityisesti opetuksessa.

www.tikas.fi

Lukivaikeus, sen toteaminen ja kuntoutus

Mari Qvarnström, LT, foniatrian apulaisylilääkäri

KYS, Foniatrian poliklinikka

sp.mari.qvarnstrom@kuh.fi

Koulun aloittaminen on odotettu ja tärkeä tapahtuma lapsen elämässä. Ekaluokkalaisella on edessään vähintään yhdeksän vuoden jakso, jonka aikana hän hankkii itselleen loppuelämän kannalta tärkeät taidot ja opit. Ensimmäiset kouluvuodet ovat ratkaisevia oppimisen kannalta. Alkuopetuksen aikana oppilaan tulee oppia hallitsemaan kirjoitettua kieltä ja matematiikan peruslaskutoimitukset.

Oppijoita on monenlaisia. Yli kolmannes suomalaisista lapsista osaa lukea ja kirjoittaa aloittaessaan ensimmäisen luokan. Moni lapsi tarvitsee lisäaikaa ja -tukea näiden taitojen oppimiseen. Eri arvioiden mukaan 3-10 %:lla lapsista lukemaan oppiminen viivästyy siinä määrin, että voidaan puhua lukivaikeudesta (Aro 2007).

Erillistä lukivaikeutta epäillään silloin, kun oppilas ei opi lukemaan (dyslexia) ja kirjoittamaan (dysgrafia) normaalissa ajassa tavanomaisin opetusmenetelmin. Lukivaikeuden määritelmään liittyä, että henkilön lukeminen ja kirjoittaminen on selvästi heikompaa kuin voisi olettaa hänen yleisen lahjakkuutensa perusteella (Ferrer ym. 2010). Mekaanisen lukivaikeuden lisäksi henkilöllä voi olla vaikeutta ymmärtää lukemaansa sekä vaikeutta ilmaista ajatuksiaan kirjallisessa muodossa. Oppilailta, joilla on lukemisen sujumattomuutta, on usein sujumattomuutta myös laskemisessa (Väisänen ja Aunio 2017). Tavallista useammin lukivaikeutta esiintyy lapsilla, joilla on kehityksellisiä ongelmia, esimerkiksi kielellistä erityisvaikeutta tai tarkkaavuushäiriö.

Lukivaikeuden taustalla on tutkimuksissa todettu ongelmia kielellisen kehityksen alueella: nimeämisen ja äännehahmotuksen vaikeutta sekä sarjallisen kuulomuistin kapeutta. Ainakin osalla lapsista nämä riskitekijät ovat todettavissa jo 3-4 vuotiaana (Eklund 2017), mikä antaa mahdollisuuden ohjata perhettä ja varhaiskasvatusta tukemaan lapsen kehitystä jo varhain. Leikki-ikässä lapselle tehdään tarkempia kykytutkimuksia yleensä siksi, että hänellä epäillään jotain kehityksellistä ongelmaa. Kuitenkin yksi syy tutkimuksille voisi olla myös tiedetty perinnöllinen riski lukivaikeuksiin (Eklund 2017).

Oppimisen tärkein paikka on koulu. Niinpä epäilyn oppimisvaikeuksista pitäisi myös herätä koulussa. Lievien ja keskivaikeiden lukivaikeuksien arviointi ja pedagoginen kuntoutus tapahtuvat koulussa. Vuonna 2011 voimaan tullut kolmiportainen tukimalli antaa siihen hyvät mahdollisuudet. Osa keskivaikeista ja etenkin vaikeat tapaukset saattavat vaatia erikoissairaanhoidon moniammatillisia arvioita.

Koulussa lukivaikeutta tuetaan etenkin erityisopetuksella ja tukiopetuksella. Lisätukea opetukselle saa erilaisin ryhmä- ja tuntijärjestelyin sekä oppimateriaalivalinnoin. Osa lapsista tarvitsee kolmi-vuotisen alkuopetuksen saadakseen lisäaikaa perustaitojen vakiinnuttamiselle. Nykyisin internetistä löytyy paljon erilaisia lisäharjoitteita, joita voidaan käyttää niin koulussa kuin kotona ja jotka usein

ovat oppilasta motivoivia. Myös sähköisiä oppimateriaaleja voidaan hyödyntää. Kodin tuki lapsen oppimiselle on äärimmäisen tärkeä ja sen tulisi tapahtua tiiviissä yhteistyössä koulun kanssa. Eniten tukea on yleensä saatavissa alkuopetuksen aikana ja tuen tarpeen oletetaan vähenevän sen jälkeen.

Osalla koululaisista lukivaikeus voi olla niin hankala, että he tarvitsevat koulun rinnalle puheterapeutin tai neuropsykologin antamaa yksilökuntoutusta. Kannanotot terapiaoihin, ja etenkin Kelan maksamiin kuntoutuksiin, vaativat laajempia moniammatillisia tutkimuksia.

Jo ensimmäisten kouluvuosien aikana lapselle muodostuu opettajien ja vanhempien tuella käsitys itsestään oppijana. Tämä oppijaminäkuva suuntaa merkittävästi hänen elämäänsä. (Pesu 2017) Oppimisvaikeudet ovat merkittävä riski lapsen kokonaiskehitykselle, koska niihin liittyy usein epäonnistumisen tunne koulussa (Ahonen ja Aro 1999; Bishop ja Snowling 2004). Koulumenestys vaikuttaa myös kouluuyhteisöön sopeutumiseen ja koulutovereilta saatuun arvostukseen (Vartiainen ym. 2012) sekä oppilaan kouluun kiinnittymiseen (Virtanen 2017). Tovereiden torjunnan on puolestaan todettu vähentävän lasten koulumotivaatiota ja aktiivisuutta luokassa (Buhs ja Ladd 2001).

Lukivaikeudet jatkuvat usein aikuisuuteen; PISA-tutkimuksessa 2015 11 %:lla suomalaisnuorista lukutaito jäi peruskoulun viimeisellä luokalla PISA-luokittelun alimmille tasoille. Kompensaatiomekanismit, kuten eteenpäin pyrkivä luonne, kyky asettaa sopivia tavoitteita ja itseohjautuvuus sekä psyykinen tasapainoisuus voivat kuitenkin tukea jatkokoulutuksessa ja auttaa menestymään elämässä lukivaikeudesta huolimatta. Osalla lukivaikeus vaikuttaa koulutustasoon, työllistymiseen ja sen on todettu lisäävän nuoren syrjäytymisriskiä. Huolta meille antaa vuoden 2015 OECD:n kansainvälisen koulutusvertailun tulos, jossa todettiin 20-24 vuotiaiden suomalaismiesten syrjäytymisen lisääntyneen; yli 20 % tuon ikäluokan miehistä on vailla työtä ja koulutusta.

Viitteet:

Ahonen T., Aro T.: Neurokognitiivisen tiedon soveltaminen kehityksen tukemiseen. Kirjassa: Ahonen T., Aro T. toim. Oppimisvaikeudet – kuntoutus ja opetus yksilöllisen kehityksen tukena. Jyväskylä: Atena 1999, s.14-23.

Aro M.: Lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet kouluikässä. Kirjassa: Routarinne S. ja Uusi-Halila T. toim. Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007, s. 242-260.

Bishop D, Snowling M.: Developmental dyslexia and specific language impairment: same or different? *Psychological Bulletin* 2004;130(6):858-886.

Buhs E.S., Ladd G.: Peer rejection as an antecedent of young children`s schooladjustment: An examination of mediating processes. *Developmental Psychology* 2001;37:550-560.

Eklund K.: Kouluikäisen lukutaito lapsilla, joilla on suvussa kulkeva lukivaikeusriski – ennustajat, kehitys ja lopputulema. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 2017;Vol.27,No.3:4-10.

Ferrer E., Shaywitz B.A., Holahan J.M., Marchione K., Shaywitz S.E.: Uncoupling of reading and IQ over time: empirical evidence for a definition of dyslexia. *Psychol.Sci.*2010;21:93-101.

Pesu L.: Vanhempien ja opettajien lapsen taitoja koskevien uskomusten yhteydet lapsen oppijaminäkuvan kehitykseen. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 2017;Vol.27,No3:11-14.

Vartiainen J., Poikkeus A.-M., Lerkkanen M.-K., Nurmi J.-E., Kiuru N.: Vertaissuhdevaikeudet, kielelliset taidot sekä lukemaan ja kirjoittamaan oppiminen. *NMI-bulletin* 2012;Vol.22,No.3:42-57.

Virtanen T.: Näkökulmia oppilaan kouluun kiinnittymiseen. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 2017;Vol.27,No.2:4-13.

Väisänen E., Aunio P.: Alakoululaisten laskemisen ja lukemisen sujuvuuden seuranta. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 2017;Vol.27,No.4:32-50.

Lukivaikeuden kuntoutus aikuisilla

Johanna Nukari, neuropsykologian erikoispsykologi, PsL

Kuntoutussäätiö

johanna.nukari@kuntoutussaatio.fi

Lukivaikeus koskettaa noin 5 – 10 % väestöstä ja sen aiheuttama haitta on vain lisääntynyt nykyisessä tietoyhteiskunnassamme, jossa käsiteltävä kirjallisen informaation määrä on valtava. Siitä huolimatta nuorille ja aikuisille ei ole tarjolla riittävästi kuntoutusta lukivaikeuteen.

Kuntoutussäätiössä on aiemmin saatu hyviä kokemuksia aikuisten oppimisvaikeuksiin suunnatusta, suhteellisen lyhytkestoisesta kuntoutuksesta Opi oppimaan -hankkeen (2006-2010, Ray) puitteissa. Näiden kokemusten pohjalta käynnistettiin tieteellinen tutkimushanke lukivaikeuden neuropsykologisen kuntoutuksen tuloksellisuuden arvioimiseksi. Satunnaistetun, kontrolloidun aselman avulla selvitettiin 12 tapaamista käsittävän yksilö- ja ryhmämuotoisen neuropsykologisen kuntoutuksen vaikutuksia 18-35 -vuotiaiden osallistujien kognitiiviseen suoriutumiseen, hyvinvointiin ja selviytymiseen lukivaikeuden kanssa. Kuntoutusmalli painottui erityisesti erilaisten strategioiden, kuten esimerkiksi lukemisen, kirjoittamisen, muistin ja vieraiden kielten oppimisen strategioiden harjoittamiseen, itsetunnon tukemiseen, itseymmärryksen lisäämiseen ja ryhmäkuntoutuksessa myös vertaistuen hyödyntämiseen.

Hankkeeseen rekrytoitiin 120 osallistujaa, jotka satunnaistettiin yksilökuntoutukseen, ryhmäkuntoutukseen tai verrokkihenkilöiksi, jotka kontrollijakson jälkeen saivat myös kuntoutusta. Molempien kuntoutusmuodot kohensivat objektiivisin kognitiivisin mittarein arvioituna prosessointinopeutta ja tarkkaavuutta edellyttävää työskentelyä. Ryhmäkuntoutus näyttäisi alustavien tulosten perusteella myös vähentävän sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyviä kielteisiä ajatuksia. Lisäksi subjektiiviset lukemiseen, kirjoittamiseen ja muistiin liittyvät arviot tukevat kuntoutuksen myönteisiä vaikutuksia. Kuntoutuksesta kerättyjen palautteiden perusteella lähes kaikki osallistujat ovat tehneet konkreettisia muutoksia työskentely- tai opiskelutapoihinsa.

Esityksessä kuvataan kuntoutusmallin sisältöjä sekä vaikuttavuustutkimuksen tuloksia ja kuntoutukseen osallistuneiden kokemuksia.

Elämää lukivaikeuden kanssa

Triinu Varblane

triinu.varblane@merinova.fi

Marja-Sisko Paloneva, toiminnanjohtaja

Datero ry

marja-sisko.paloneva@datero.fi

Esityksessäni kuvailen sitä, kuinka lukivaikeudet ovat vaikuttaneet elämäni eri osa-alueisiin: opiskeluun, työhöni, perheeseen. Kerron myös kuinka pääsin Vaasan Tikoteekin lukiapuvälineiden tarpeen arviointiin ja millaisia apuvälineitä olen käyttänyt. Pyrin myös kuvailemaan niiden merkitystä omassa ja tyttärentyttärensä arjessa. Lopuksi Marja-Sisko Paloneva kertoo lyhyesti lukiapuvälineistä ja niiden tarpeen arvioinnista.

Voitko olla? Kuntouttajan ja opettajan hyvä yhteistyö

Annukka Kuutsa, FM, puheterapeutti, työnohjaaja (STOry)

www.annukkakuutsa.fi

annukka.kuutsa@gmail.com

Lait ja standardit sitovat kuntouttajan ja opettajan yhteistyöhön: Opettajan tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Tehostetun tuen päätöstä edeltää moniammatillinen, pedagoginen selvitys, jota *”on tarvittaessa täydennettävä psykologisella tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla”*. Erityistä tukea saavalle oppilaalle on tehtävä henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (hojks), josta on käytävä ilmi opetuksen ja **muun tuen** antaminen. Kuntouttaja toimii **aina** kuntouttajan suostumuksella yhteistyössä lähiverkoston, kuten koulun ja päiväkodin henkilökunnan kanssa. Myös ICF toteaa eri toimijoiden välisen yhteistyön olevan hyvän kuntoutuskäytännön mukaista. YK:n yleissopimus korostaa vammaisten ihmisten oikeutta opetukseen ja mm. AAC-menetelmien käyttöön opetuksen välineenä.

Käytännössä en ole huomannut, että velvoittavasta asenteesta olisi kuitenkaan hyötyä, kun rakennetaan hyvää yhteistyötä opettajien kanssa.

Opettajat odottavat kuntouttajilta vastavuoroisuutta, tasa-arvoisuutta ja luottamuksellisuutta. He toivovat kuntouttajan ottavan huomioon, ettei kokenutkaan opettaja ymmärrä automaattisesti terapeutista näkökulmaa, vaan linkittää opettajan havainnot omiensa kanssa, selittää syitä arjen havainnoille sekä **kertoo, mitä terapeutti tekee**. Opettajat toivovat kuntouttajan näyttävän käytettäviä keinoja arjessa riittävän usein.

Yhdessä vanhempien kanssa pidettävä palaveri (vasu, leops, hojks jne.) on se tilaisuus, jossa yhteistyöstä ja työnjaosta sovitaan ja tavoitteet asetetaan. Ne määritellään selkeästi **opetuksen kielellä**. Tavoitteiden odotetaan olevan mielekkäitä opetuksen kannalta ja helpottavan arkea juuri nyt. Opettajan perustehtävä on opetus ja oppiminen: *”Ohjauksen ja oppilaalle annettavan tuen tehtävänä on tukea oppimista sekä tervettä kasvua ja kehitystä niin, että perusopetuksen oppimäärän suorittaminen on mahdollista”* (Opetushallitus, 2016). Se voi olla varsin eri asia kuin lapsen oppimisen potentiaali.

Opetus on lähtökohtaisesti aina ryhmämuotoista. Niinpä kaikki tehtävät, joita tulisi tehdä kahden kesken aikuisen kanssa, ovat järjestelyjen takana ja erityisesti koulussa todella haastavaa, usein mahdotonta toteuttaa. Opettaja odottaa, että kuntouttaja näkee lapsen ryhmän jäsenenä ja on tietoinen, mikä on lapsen ongelma ryhmässä. Ei ole harvinaista, että opettaja yllättyy, kenellä luokassa alkaa terapia – hänen näkökulmastaan voi suurempia tarpeita olla aivan toisilla lapsilla.

Rakenteet luovat mahdollisuuden harjoitteluun. Joissain ryhmissä tämä tapahtuu kuin itsestään, mutta usein harjoittelu unohtuu hyvästä tarkoituksesta huolimatta. Tällöin kuntouttaja voi käydä ohjaavaa keskustelua opettajan kanssa: Mihin aikaa päivästä harjoittelu on mahdollista? Kuka lapsen kanssa harjoittelee? Onko harjoittelu yksilöllistä (esim. koritehtävä) vai ryhmässä tapahtuvaa? Missä harjoittelu tapahtuu? Kuntouttajalta saadut valmiit materiaalit helpottavat arjen toteutusta ja säästävät opettajan aikaa. Yhteistyön muotoutuminen on yksi tavoite jo sinänsä ja, kuten yleensä, tavoitteen toteutumiseksi tulee antaa aikaa. *”Puheterapeutin on mietittävä, miksi terapia koetaan voi-*

mavaran sijaan arkea hankaloittavana tai häiritsevänä asiana. Terapeutin on perusteltava puheterapian tuoma hyöty, jotta terapia voidaan nähdä lisäresurssina lapsen kehittymisen ja oppimisen tukena.” (Puheterapeuttiliiton ammattieettinen lautakunta 4.9.2017) Aina ei kuitenkaan voi onnistua. Jos koulu kieltää terapiat kouluaikana tai tilaa päiväkodista ei löydy, ei yhteistyötäkään voi olla. Molemmat kantavat vastuun omista päätöksistään.

Kun kuntoutuksen koordinoiminen ei kuulu kenellekään, on ryhmissä usein monia eri alojen kuntouttajia, jotka kaikki annamme hyvää tarkoitettavia mutta mahdollisesti ristiriitaisia neuvoja. *”Jonain vuonna oli 15 kontaktia, jotka kaikki toivoivat jotain. Aina ei sujunut hirveen hyvin.”* Jotta arjen näkökulma tulisi otetuksi huomioon, olisi tärkeää kutsua myös opettajat mukaan laatimaan lääkinnällisen kuntoutuksen kuntoutussuunnitelmaa.

Yhteistyön onnistuminen edellyttää molemminpuolista halua tehdä sitä ja joustaa. Yhteistyöhön voi kutsua, muttei pakottaa, sillä kuntouttajilla sen enempää kuin lääkäreillä ei ole mitään asemaa määrittää päiväkotien ja koulujen opettajien tekemää työtä. Käytännössä se, että he ottavat tehtäväkseen myös kuntoutuksen toteuttamisen arjessa, on pitkälti heidän hyvän tahtonsa varassa. Asenteensa kukin voi itse harkita: *”Myönteinen ajattelu koostuu avoimesta, aktiivisesta ja arvostavasta suhtautumisesta sekä aidon kiinnostuksen osoittamisesta ja ystävällisyydestä.”* (Lipponen, Litovaara, Katajainen 2016)

Lähteet:

Finlex: Perusopetuslaki <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Kela: http://www.kela.fi/documents/10180/1453705/A_std_2015.pdf/722ae254-4962-4a2c-a847-f4e3b6823224

Lipponen, K., Litovaara, A. & Katajainen, A.: Voimaa – hyvän elämän polku (2016)

Opetushallitus: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki

Puheterapeutti 4/2017: Ammattieettiseltä lautakunnalta

Suomen YK-liitto: YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf

THL: ICF – toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus (2013) <http://www.julkari.fi/handle/10024/77744>

Haastatellut Espoon kaupungin opettajat:

elto Sirpa Honkanen, relto Terhi Varis, erityisluokanopettajat Anne-Marja Ryyänen, Hanna Fontell ja Heidi Behm

Puhelimet kommunikoinnin apuvälineenä

Kirsi Harinen, puheterapeutti

HUS Apuvälinekeskus/Tietoteekki

kirsi.harinen@hus.fi

Anna Englund, puheterapeutti

HUS Apuvälinekeskus/Tietoteekki

anna.englund@hus.fi

Tablettien lisäksi myös älypuhelimia voidaan käyttää kommunikoinnin apuvälineenä. Käyttäjälle, joka pystyy älypuhelimien kosketusnäyttöä käyttämään sekä (kielellisesti) kirjoittamaan, kirjoitukseen perustuvat kommunikointisovellukset tarjoavat helposti mukana kulkevan, kevyen ja sosiaalisesti hyväksyttävän kommunikoinnin apuvälineen. Näitä sovelluksia on saatavilla ilmaisina versioina eri käyttöjärjestelmille, mutta myös joitain maksullisia sovelluksia on olemassa. Kuvia kommunikointinsa tukena käyttäville on saatavilla muutama Android-käyttöjärjestelmässä toimiva kuvakommunikointisovellus.

Käyttäjä voi lisäksi hyödyntää kommunikointinsa tukena älypuhelimien kuvagalleria-ominaisuuksia ja kerätä, luokitella ja nimetä valokuvia eri aihepiireistä, paikoista jne. Joidenkin älypuhelimien omia laitekohtaisia asetuksia hyödyntämällä voi myös käyttää ”puheesta tekstiksi” - ja ”kirjoituksesta puheeksi” -ominaisuuksia esim. tekstiviesteissä, sähköposteissa tai muistiinpanoissa ilman erillistä sovellusta.

Papunetin työkaluilla monenlaisia materiaaleja

Maija Ylätupa, verkkotoimittaja

Kehitysvammaliitto ry / Papunet-verkkopalvelu
maija.ylatupa@kvl.fi

Papunetin suosittu kuvatyökalu on uudistunut. Esityksessä käydään läpi kuvatyökalun uudet ominaisuudet sekä näytetään esimerkkejä materiaaleista, joita sillä voi tehdä. Esityksessä kerrotaan myös Papuri-verkkokirjatyökalun ominaisuuksista materiaaliesimerkkien avulla.

Molempien työkalujen käyttöä opastetaan Papunetin esittelypisteessä Sillalla-seminaarin näyttelyssä.

Communicator 5 ja Grid 3 – ohjelmien erot ja yhteneväisyydet

Taro Katajisto, IT-asiantuntija

Kehitysvammaliitto ry / Tikoteekki

taro.katajisto@kvl.fi

Tobiiin Communicator 5 ja Smartboxin Grid 3 ovat kaksi uusinta markkinoilla olevaa kommunikointi-ohjelmaa Windows-käyttöjärjestelmälle. Kommunikoinnin lisäksi niitä voidaan käyttää myös esim. tietokoneen ohjaamiseen sekä ympäristönhallintaan.

Ohjelmat soveltuvat käyttötarkoituksiltaan hyvin pitkälti samantyyppisille käyttäjille. Niissä on kuitenkin eroja, jotka voivat määrittää sen, kumpi ohjelma on käyttäjälle paras vaihtoehto.

Tässä esityksessä käydään läpi näitä eroja, käsitellään ohjelmien asetuksia ja ominaisuuksia, sekä ohjelmien vahvuuksia ja heikkouksia käyttäjän ja muokkaajan näkökulmasta.

Perheiden tie muutokseen

Päivi Havas, erikoissuunnittelija

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

paivi.havas@tukiliitto.fi

Perheiden tie muutokseen

Esitys käsittelee perheiden kommunikaation ja vuorovaikutuksen muutosta järjestölähtöisen sopeutumisvalmennuksen näkökulmasta. Perheet tulevat kursseille hakemaan tietoa ja keinoja tukea tarvitsevan lapsen kanssa toimimiseen. Yksi tärkeä osa kurssia on arjen muutostavoitteen asettaminen, josta esityksessä kerrotaan tarkemmin.

Sessiossa kuullaan MAHTI-perhekurssilla olleen kokemusasiantuntija Mervi Vastamäen (9-vuotiaan pojan äiti) kokemuksia.

Kommunikaatio on koko perheen asia

Lapsen osallisuus voi toteutua vain, jos hänellä on toimiva keino ilmaista itseään. Tukea tarvitsevan lapsen ilmaisu hänelle sopivalla tavalla voi kehittyä vain, kun koko perhe ja lähi-ihmiset ovat tukemassa lapsen kommunikaatiota, vuorovaikutusta ja osallisuutta. Lapsen kasvaessa myös lähiympäristön antaman tuen keinot ja merkitys muuttuvat.

Lapset oppivat arkisissa tilanteissa ja leikeissä parhaiten asioita ja sopivia kommunikointikeinoja. Vanhemmat ja perheet jäävät usein yksin lapsen kommunikaation pulmien kanssa. Siksi tietojen, keinojen ja tuen antaminen vanhemmille on tärkeää.

MAHTI-sopeutumisvalmennuskurssit perheille

MAHTI-perhekurssien malli luotiin 2016 STEA:n rahoituksella. Kurssi muodostuu aloitusjaksosta, työpajapäivästä ja jatkojaksosta. Kurssikokonaisuus kestää noin puoli vuotta.

Kurssi on tarkoitettu perheille, jotka tarvitsevat tukea kommunikointiin ja vuorovaikutukseen erityislapsen kanssa. Kurssille valitaan 6-9-vuotiden lasten perheitä.

Kurssin keskeisimmät tavoitteet:

- tukea perheen kykyjä ja taitoja vaikuttaa arkeensa,
- antaa perheelle sopivia kommunikaation ja vuorovaikutuksen keinoja,
- vertaistuen avulla hälventää erilaisuuden kokemuksia

Onnistumisia arkeen

Arjen muutostavoitteen asettaminen on osoittautunut tehokkaaksi keinoksi saada konkreettisia muutoksia aikaan perheen arjessa. Muutostavoite tehdään perheen kanssa ensimmäisen kurssijakson lopussa. Muutostavoite on konkreettinen ja sen tarkoitus on vastata vanhempien kokemuksiin arjen haasteisiin. Perhe sitoutuu toteuttamaan tavoitetta sovitulla tavalla koko kurssiprosessin ajan. Muutostavoite kirjataan viisiportaiseen yksinkertaistettuun GAS-taulukkoon (Goal Attainment Sca-

jatkuu seuraavalla sivulla

ling), josta tavoitteen toteutumista on helppo arvioida myöhemmin. Kurssilla perheiden muutostavoitteet olivat esimerkiksi seuraavia: kuvien käyttöönotto iltapalalla, kuvitetun päiväjärjestyksen käyttöönotto, kuvasarja kauppatilanteita varten, pikapiirtäminen ennakoiden päivän tapahtumia. Arjenmuutostavoitteen avulla vanhemmat saavat kokemuksen, että he voivat vaikuttaa tavoitteellisesti omaan elämäänsä.

Perheiden kokemuksia:

"Saimme keinoja ja ymmärrystä (kuten edellisessä kohdassa kuvattua). Tuntuu, että erityisemmekin on tyytyväisempi ja rauhallisempi kun koko perhe viestii samankaltaisesti hänen kanssaan"

"Tietoisuus vuorovaikutuksen ja esimerkin voimasta on lisääntynyt, joten se kannustaa itseäkin esim. viittomaan enemmän ja miettimään erilaisia kommunikointitapoja."

"Uusia viittomia opittu, uusia kuvia otettu käyttöön, iPad saatu käyttöön. Lisää ymmärrystä siihen, mitkä haasteet ovat voitettavissa, sillä että lapsi saa lisää keinoja kertoa ajatuksistaan. Sisaruksetkin oppivat uusia viittomia ja näkivät erilaisia perheitä, joten vaikka he eivät ehkä tiedosta sitä, oppivat mielestäni tulkitsemaan Erityislasta paljon paremmin."

Kommunikaatioympäristön rakentaminen Mörssärinaukion ryhmäkodissa

Joakim Turunen, viittomakielen ohjaaja

Mörssärinaukion ryhmäkoti, Helsinki
joakim.turunen@hel.fi

Tuomo Ratinen, johtava ohjaaja

Mörssärinaukion ryhmäkoti, Helsinki
tuomo.ratinen@hel.fi

Esityksessä käydään läpi ryhmäkodin tarinan perustamisvaiheesta tähän päivään, siitä näkökulmasta miten tietoisesti yksilölähtöistä kommunikaatioympäristöä on pyritty rakentamaan.

Esitys avaa kommunikointiosaamisen merkityksen huomioinnin, niin rakenteellisesti kuin käytännön ohjaustyön kannalta. Esitys avaa työnjohdollista näkökulmaa siihen, miten järjestelmällisesti on pyritty kasvattamaan osaamista ja sitä kautta tukemaan asukkaiden parempaa elämänlaatua.

Esityksessä pureudutaan oikeanlaisen kommunikaatioympäristön luomiseen asukkaan tarpeet huomioiden, asukkaan omaan tapaan toimia sekä käytössä oleviin menetelmiin käytännön ohjaustyön näkökulmasta: tukiviittomat – omat viittomat, kuvakommunikaatio – kansiot ja toimintataulut, PECS, valokuvat, konkreettiset kuvat, esinekommunikaatio, materiaalien valmistaminen, strukturointi päivä-, viikko- ja vuositasolla, aika, paikka ja ihmiset. Arjen ja muuttuvien tilanteiden hallinta, sosiaaliset tarinat, pikapiirtäminen sekä timetimer – odottaminen.

Avusteinen keskustelu vaan on niin hidasta

Irina Savolainen, puheterapeutti, FM, tohtorikoulutettava

Helsingin yliopisto

irina.savolainen@helsinki.fi

Keskustelu on organisoitunutta toimintaa, jossa keskustelijat tuottavat vuorotellen toisiinsa kytkeytyviä sosiaalisia toimintoja, esimerkiksi kommentoiminen – samanmielisyyden osoittaminen. Puhuvien ihmisten keskustelussa vuorottelu on nopeampoa ja tauko vuorojen välillä, jos sitä edes on, on lyhyt (Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974). Kommunikoinnin apuvälineellä tuotettu eli avusteinen keskustelu organisoituu samalla tavoin sosiaalisiin toimintajaksoihin (sekvensseihin), mutta se on tyypillisesti hidasta (mm. Noren, Samuelsson & Plejert, 2013). Teknisellä puhetta tuottavalla laitteella käydyssä keskustelussa tauot vuorojen välillä ovat pitkiä (Clarke, Bloch & Wilkinson, 2013) ja ei-tekniellä kommunikointitavalla käydyssä keskustelussa aikaa kuluu viestin rakentamiseen yhdessä puhuvan keskustelukumppanin kanssa (von Tetzchner & Martinsen, 1996).

Tässä esityksessä kerron, mitä nykytutkimuksen mukaan tiedämme avusteisen keskustelun hitauteista ja sen etenemisestä sekä havainnoimme hetki hetkeltä kahta videoesimerkkiä kommunikointikansiolla ja TAIKE:n kommunikointisovelluksella käydystä keskustelusta. Videoesimerkit ovat osa väitöskirjani tutkimusaineistoa. Esityksen tarkoituksena on valottaa tarkemmin, mitä avusteisen keskustelun hitaus tarkoittaa ja miten keskustelijat käsittelevät sen hitautta. Hitauden luonteen ymmärtäminen on avuksi niin puhevammaisille kuin puhuville ihmisille entistä sujuvampien keskustelukäytänteiden kehittämisessä.

Kirjallisuus:

Clarke, M., Bloch, S., & Wilkinson, R. (2013). Speaker transfer in children's peer conversation: Completing communication-aid-mediated contributions. *Augmentative and Alternative Communication*, 29(1), 37-53.

Noren, N., Samuelsson, C., & Plejert, C. (2013). Dialogical perspectives on aided communication. In N. Noren, C. Samuelsson & C. Plejert (Toim.), *Aided communication in everyday interaction* (pp. 1-22). Guildford: J&R Press Ltd.

Sacks, H., Schegloff, E. A., & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50(4).

von Tetzchner, S., & Martinsen, H. (1996). Words and strategies: Conversations with young children who use aided language. In S. von Tetzchner, & M. Jensen (Toim.), *Augmentative and alternative communication: European perspectives* (pp. 65-88). London: Whurr.

Collaborative goal setting with families using GAS and COPM

Mats Granlund, Professor research director CHILD

Jönköping University, School of Health Sciences

Jönköping, Sweden

mats.granlund@ju.se

Parents and children and youth in need of special support probably are more motivated to set goals and work actively with interventions if they feel that they are in control of the goal setting process and if goals are personally meaningful and methods functional in the environments in which they are to be implemented. Such a person- and family centred approach requires professionals to involve the family in all steps of the problem-solving process. This lecture/workshop focus on applying collaborative problem-solving strategies with children and families.

A problem-solving frame work including six steps will be presented. Examples of how to work with the six steps will also be presented, participants are required to take active part in how to apply the six steps.

- Step 1: Listing problems/challenges that could potentially be intervened. Using questionnaires and self-ratings as a support for identifying problems.
- Step 2: Generating hypothetical explanations to problems in person in need of AAC and their social and physical environment.
- Step 3: Prioritizing among problems to intervene with by looking into how problems and explanations are linked.
- Step 4: Setting goal based on prioritized problem. Formulating a goal that is concrete, observable and possible to reach within no more than three months
- Step 5: Designing intervention method based on hypothetical explanations. Intervention methods should be based on as many as possible of the hypothetical explanations and possible to implement within the everyday activities of the child
- Evaluating intervention using COPM and GAS with COPM evaluating satisfaction with performance and GAS stating the level of goal attainment in relation to a participation outcome

Literature:

Klang Ibragimova, N., Adolfsson, M., Granlund, M., Fried-Oken, M., Steiner, S., & Rowland, C. (2016) "The content of goals in individual educational programs, according to ICF-CY codes, for students with complex communication needs". *Augmentative and Alternative Communication* Vol. 32, 1,

Rowland, C., FriedOken, M., Steiner, S.A.M., Lollar, D., Phelps, R., Simeonsson, R.J., & Granlund, M. (2012). Developing the ICF-CY for AAC profile and code set for children who rely on AAC. *Augmentative and Alternative Communication*, 28, 21–32.

suomenkielinen käännös seuraavalla sivulla

Tavoitteen asettaminen yhteistyössä perheiden kanssa GAS- ja COPM-menetelmillä

Mats Granlund, Professor research director CHILD

Jönköping University, School of Health Sciences

Jönköping, Sweden

mats.granlund@ju.se

Erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret ja heidän vanhempansa ovat motivoituneempia asettamaan tavoitteita ja olemaan aktiivisempia kuntoutuksessa, kun he voivat itse vaikuttaa tavoitteiden asettamiseen. Lisäksi on tärkeää, että tavoitteet ovat lapselle itselleen merkityksellisiä ja käytetyt menetelmät toimivat arjen toimintaympäristöissä.

Tällainen yksilö- ja perhekeskeinen lähestymistapa vaatii ammattilaisia ottamaan perheen mukaan kaikkiin ongelmanratkaisun vaiheisiin. Keskityn luennossani esittelemään sitä, millä tavalla lasten ja heidän perheidensä kanssa voidaan yhdessä soveltaa ongelmanratkaisun eri strategioita.

Esittelen kuusiportaisen ongelmanratkaisun viitekehyksen. Lisäksi kerron esimerkkejä siitä, millä tavalla viitekehystä voidaan soveltaa. Toivon kuulijoiden aktiivisesti osallistuvan keskusteluun kuusiportaisen mallin soveltamisesta.

- Vaihe 1: Listataan ongelmat/haasteet, joihin kuntoutuksella mahdollisesti pyritään vaikuttamaan. Tässä vaiheessa voi hyödyntää kyselyitä ja itsearviointia ongelmien tunnistamisessa.
- Vaihe 2: Luodaan hypoteettisia selityksiä ongelmiin, joita AAC:tä käyttävä henkilö kohtaa sosiaalisessa tai fyysisessä ympäristössään.
- Vaihe 3: Tarkastellaan miten ongelmat ja niiden ratkaisut liittyvät toisiinsa ja valitaan ensisijaisesti kuntoutusta vaativat asiat.
- Vaihe 4: Asetetaan tavoite, joka perustuu aiemmin priorisoituun ongelmaan. Muotoillaan tavoite, joka on konkreettinen, havainnoitavissa oleva ja mahdollista saavuttaa kolmessa kuukaudessa.
- Vaihe 5: Suunnitellaan kuntoutusmenetelmä, joka perustuu hypoteettisiin ratkaisuihin. Lisäksi menetelmä tulee pystyä toteuttamaan lapsen päivittäisissä toiminnoissa.
- Vaihe 6: Arvioidaan kuntoutuksen tuloksia käyttämällä COPM- ja GAS-menetelmiä. COPM-menetelmällä arvioidaan tyytyväisyyttä suorituksiin. GAS-menetelmällä arvioidaan sitä, miten hyvin osallistumista koskeva tavoite saavutettiin.

Artikkeleita:

Klang Ibragimova, N., Adolfsson, M., Granlund, M., Fried-Oken, M., Steiner, S., & Rowland, C. (2016) "The content of goals in individual educational programs, according to ICF-CY codes, for students with complex communication needs". *Augmentative and Alternative Communication* Vol. 32, 1,

Rowland, C., FriedOken, M., Steiner, S.A.M., Lollar, D., Phelps, R., Simeonsson, R.J., & Granlund, M. (2012). Developing the ICF-CY for AAC profile and code set for children who rely on AAC. *Augmentative and Alternative Communication*, 28, 21-32.

Yhteisön ohjaus verkon välityksellä

Katja Koski, fil.toht., puheterapeutti

Äänneoloikka Oy, Espoo

katja@aannekoulu.fi

Tässä esityksessäni näytän, miksi mielestäni verkon kautta tehty yhteisön ohjaus on osaltaan jopa tehokkaampaa kuin perinteisessä yksilöterapiassa tehty yhteisön ohjaaminen. Esimerkkinä käytän **äännekoulu.fi** nettiterapiapalvelua, jonka avulla perhe puheterapeutin avulla auttaa lastansa eroon yksittäisistä äännevirheistä.

Verkossa tapahtuva terapia voidaan jakaa kahteen osaan

Etäterapiasateenvarjon alapuolelle voidaan laittaa kahden tyyppistä terapiaa. Livekuntoutusta, jossa terapia tapahtuu samalla tavalla kuin perinteisesti. Ammatillainen ja asiakas kohtaavat yhtä aikaa samassa ajassa esimerkiksi videoneuvotteluohjelmiston avulla. Ja sitten on nettiterapiaa. Nyt ei enää kohdata samassa ajassa tai paikassa. Nettiterapia on interaktiivinen kuntoutusprosessi. Se etenee aina terapeutin antamien yksilöllisten ohjeiden mukaan. Kuntoutuja harjoittelee omalla ajallaan, raportoi harjoittelusta terapeutille ja terapeutti ohjaa eteenpäin asiakasta tekstien, ääninauhoitusten tai videopätkien avulla omalla ajallaan (Kela, 2016).

Terapian vaikuttavuus perustuu yhteisön aktiivisuuteen

Kaikki terapia ja sen vaikuttavuus perustuu siihen, että kuntoutuksen aikana harjoiteltavat taidot ja toimintatavat siirretään vähitellen arkeen (Kelan järjestämän vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen avoterapiastandardi). Siksi erityisesti lasten, kehitysvammaisten ja aivovamman saaneiden asiakkaiden kuntoutusprosessin tärkeimpiä henkilöitä ovat lähi-ihmiset. Heidän täytyy tulla mukaan harjoittelemaan uusia taitoja asiakkaan kanssa, sekä siirtämään näitä toimintatapoja arkeen.

Nettiterapiassa yhteisön on otettava aktiivinen rooli kuntoutuksessa

Puheterapeutteja haastatellessa he usein toteavat, että on haastavaa sitouttaa lähi-ihmiset mukaan terapiaprosessiin (Koski, 2014). Toisaalta taas puheterapeutteja on Suomessa aivan liian vähän väestöpohjaan nähden. Silloin terapiaa voidaan saada vain pätkittäin. Tällöin törmätään ongelmaan: lähi-ihmisten pitäisi pystyä auttamaan, mutta he eivät tiedä miten.

Nettiterapiatilanteessa kehitysvammaisten ihmisten, lasten ja aivovammakuntoutujien kohdalla tämä asia kääntyy pälaelleen: asiakas itse ei voi hallita tekniikkaa, jolloin yhteisön täytyy olla jatkuvasti läsnä, jotta kuntoutus etenee. Heidän täytyy harjoitella kuntoutujan kanssa ja ottaa yhteyttä terapeuttiin jatko-ohjeiden saamiseksi. Siksi nettiterapiassa lähi-ihminen kantaa vastuun terapian etenemisestä. Kuitenkin, kun terapeutti ohjaa koko harjoittelujakson ajan lähi-ihmistä ja kuntoutuu jaa eteenpäin, he eivät jää yksin ja terapiasta saadaan yksilöllistä.

jatkuu seuraavalla sivulla

äännekoulu.fi nettiterapiajakson on käynyt läpi lähemmäs 1000 lasta. Tulokset ovat hyvät: l, s, ja k-äänteet korjaantuvat melkein 100%. R-äänteistä kuntoutuu n. 60%. Netin kautta tehtävä ohjaus on siis vaikuttavaa.

Esityksessä kertaan lyhyesti myös etäterapiaan liittyvän lainsäädännön, jotta terapian tietoturva pysyy korkealla tasolla.

Kirjallisuutta:

Koski, K. (2014). Delivering indirect speech and language therapy to individuals with profound and multiple learning disabilities: an ecological perspective. *Studies of Finnish Association on Intellectual and Developmental Disabilities*, 8. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Kela (2015). Kelan järjestämä vaikeavammaisten lääkinnällisen avoterapian standardi.

Salminen, A-L., Hiekkala S. ja Stenberg, J-H. (toim.). (2016). Etäkuntoutus. Kelan tutkimus, Helsinki 2016.

Kohtaamisissa syntyvät ohjaamistilanteiden luottamus, joka lisää motivaatiota ja ohjauksen mahdollisuuksia

Eeva Jännes,

FM, puheterapeutti, työnohjaaja, työyhteisökouluttaja, logopedian tuntiohjaaja

eeva.jannes@iki.fi

Kuntoutuksen onnistumiseen vaikuttaa, millaisen vuorovaikutussuhteen kuntouttaja luo asiakkaan ja yhteisön kanssa. Vuorovaikutus on ammattilaisen työväline.

Onnistuneeseen vuorovaikutussuhteeseen ja kohtaamiseen kuuluu sensitiivinen kumppanuus – sensitiivinen ammattilainen herkistyy asiakkaan viesteille ja tarpeille ja mukauttaa puhetapaansa asiakkaan tarpeiden mukaan. Ohjaajan ja asiakkaan onnistunut kohtaaminen lisää luottamusta ja ymmärrystä siitä, mitä ollaan tekemässä ja antaa välineitä yhteisten tavoitteiden sopimiselle. Tämä vahvistaa yhteistyötä ja lisää motivaatiota.

Yhteistyön sisällöistä ja arjen kuntoutuksen onnistumisesta on tärkeää vaihtaa ajatuksia yhä uudelleen. Esitelen motivaatiomittarin, jonka olen muokannut yhteisöjä ohjaavien puheterapeuttien ja muiden kuntoutuksen ammattilaisten tarpeisiin. Ammattilaiset voivat käyttää motivaatiomittaria arvioidessaan ohjauksen onnistumista ja etenemistä. Sen tarkoitus on helpottaa avointa ja käytännönläheistä keskustelua puhevammaisen ihmisen ja hänen läheistensä kanssa siitä, mitkä tekijät lisäävät tai heikentävät heidän sitoutumistaan kuntoutuksen tarjoamiin arjen muutoksiin.

Lähteitä:

- Adkins, L. (2005). The new economy, property and personhood. *Theory, Culture and Society*, 22, 111–130.
- Anglé Susanna, psykologian tohtori, psykoterapeutti (ET) 2010
- Motivaatiomittari. *Suomen lääkäri-lehti* 2010, 34, 2691-6
- Gerlander M., Isotalus P. (2010) Puhe ja kieli, 30:1, 3–19 / 3
- Professionaalisten viestintäsuhteiden ääriälyä 1
- Juhila K. 2004. Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimus. *Janus*, 2, 155–183.
- Jännes E., Isotalus P., Rantala L./ Puhe ja kieli, 33:4, 139–152 (2013) 139 Hiljaisesta tiedosta kuuluvaksi viestintäosaamiseksi. Esitutkimus puheterapeutin toiminnan lähtökohdista.
- Jännes E. 2016 Motivaatiomittari pehmeän suorapuheisuuden apuna vanhempien ja päiväkodin kanssa Puheterapeutti 3 / 2017
- Martikainen K. (2012). Aitoon vuorovaikutukseen asiakkaan lähi-ihmistensä kanssa. Esitys Puheterapeuttipäivillä 11.5.2012.
- Mäkelä J. 2017 60v juhlaluento 8.9.2017 ” Yhteisöllinen vanhemmuus kielen, mielen ja kulttuurin perusta.” <https://www.youtube.com/watch?v=e89oTHUL8IA>
- Rantala, J. (toukokuu 2017). Miten kohdata asiakkaan lähi-ihmistensä haastavan asian äärellä? Esitelmä Puheterapeuttien Kustannus Oy:n/Suomen Puheterapeuttiliitto ry:n koulutuspäivillä. Tampere
- Ruusuvuori, J. (2005). ”Empathy” and ”sympathy” in action: attending to patients’ troubles in Finnish homeopathic and general practice consultations. *Social Psychology Quarterly*, 68,204–222.
- Sellman J., Tykkyläinen T. 2017 Vastapaino. Puheterapia - vuorovaikutus muutoksen välineenä.
- Stern, D. (1985). *The interpersonal world of the infant*. New York: Basic Books.
- <https://www.nytimes.com/2016/02/28/magazine/what-google-learned-from-its-quest-to-build-the-perfect-team.html> (luettu 12.01.2018)
- <http://www.valvira.fi/-/laakarinvuorovaikutustaidot-ovat-osa-potilasturvallisuutta> (luettu 12.01.2018)

Opiskelutulkkaukset Telma-koulutuksessa

Leena-Mari Laaksonen, puhevammaisten tulkki

Tulkkaus Silta Oy

leena-mari@tulkkauksilta.fi

Esityksen sisältö:

TELMA-koulutus

TELMA-koulutus antaa sairauden ja vamman vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien mukaista opetusta ja ohjausta työhön ja mahdollisimman itsenäiseen suoriutumiseen elämässä. Tarkoitus on, että opiskelija löytää työn ja toimeentulon, asumisen, vapaa-ajan ja kuntoutumisen osalta ratkaisun hyvään ja itsenäiseen elämään. Koulutus toteutetaan aina erityisopetuksena. (Opetushallitus)

Opiskelutulkkaukset

Kela järjestää tulkkausta peruskoulun jälkeiseen opiskeluun. Voit hakea opiskelutulkkausta, kun sinulle on myönnetty oikeus vammaisen henkilön tulkkauspalveluun.

Kokemuksia opiskelutulkkauksesta

Opiskelijoiden ja opettajien kokemuksia opiskelutulkkauksesta.

Opiskelijan esittely

Chrisu, 21v, esittäytyy diojen välityksellä. Elämä muuttui kesällä 2012 äkillisesti. Peruskoulu oli juuri loppunut ja kesäloma menossa. Aivoinfarkti ja oikean puolen halvaus muutti jatko-opintojen suunnitelmia.

Teknisen kommunikoinnin apuvälineen ohjaus lähi-ihmisille

Virpi Yiannakou, AAC-asiantuntija, kommunikaatio-ohjaaja

Kehitysvammaliitto ry / Tikoteekki
virpi.yiannakou@kvl.fi

Tässä esityksessä kerron teknisen kommunikoinnin apuvälineen ohjauksesta lähi-ihmisille kommunikaatio-ohjauksena. Työskentelen Kehitysvammaliiton Tikoteekissa AAC-asiantuntijana ja lisäksi sivutoimisesti kommunikaatio-ohjauksia iltaisin Uudellamaalla Sivupersonan kommunikaatio-ohjaajana. Kommunikaatio-ohjausasiakkainani ovat pääsääntöisesti lapsiperheet. Kommunikaatio-ohjausta annan tukiviittomista, kuvakommunikoinnista sekä teknisistä kommunikoinnin apuvälineistä, joista nyt tässä esityksessä kerron.

Kommunikaatio-ohjaus on kotikunnan sosiaalitoimelta haettavaa harkinnanvaraista kommunikoinnin kuntoutusta täydentävää palvelua. Se ei korvaa puheterapeutin antamaa puheterapiaa eikä lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvaa kommunikoinnin apuvälinearviointia tai siihen sisältyvää ohjausta.

Vaikka kommunikaatio-ohjaus päätöksen saajana on itse teknisen kommunikoinnin apuvälineen käyttäjä, on ohjaus tarkoitettu pääsääntöisesti hänen lähi-ihmisilleen. Itse apuvälineen käyttäjä voi osallistua ohjauksiin, mutta ohjaus etenee lähi-ihmisten taitojen mukaan.

Teknisiä kommunikoinnin apuvälineitä sekä kommunikointiohjelmia on useita ja niiden sisällöt myös vaihtelevat. Tietokonetta voi myös ohjata hiiren lisäksi kosketuksella, päähiirellä tai katseohjauksella. Tulisiko siis kommunikaatio-ohjaajan hallita nämä kaikki?

Pohdin esityksessä myös puheterapeutin ja kommunikaatio-ohjaajan rooleja ja yhteistyötä sekä minkälainen on onnistunut ohjaus.

Kommunikaatiokansiot afaattisilla aikuisilla

Markku Nevala, puheterapeutti

Siun sote / Kuntoutuksen Asiantuntijapalvelut
Pohjois-Karjalan Tikoteekki
Neurologian poliklinikka ja kuntoutusosasto
markku.nevala@siunsote.fi

Afasialla tarkoitetaan kielenoppimisiän jälkeen tullutta vaikeutta ymmärtää tai tuottaa puhuttua tai kirjoitettua kieltä. Afasian merkittävä aiheuttaja on aivoverenkiertohäiriöt, joita tapahtuu Suomessa vuosittain noin 14 000. Näistä kolmasosaan liittyy afasiaa, joka tarkoittaa noin 13 ihmistä päivää kohti. Pelkästään aivoverenkiertohäiriöiden vuoksi afasian sairastuneita arvioidaankin olevan Suomessa yli 200 000. Aivoverenkiertohäiriöiden lisäksi muita aiheuttajia voivat olla traumaattiset aivovammat, kasvaimet, tulehdukset sekä erilaiset dementoivat sairaudet. Kokonaisuutena puhutaan hyvin merkittävästä määrästä puhevammaisia ihmisiä, koska arvioiden mukaan heidän määränsä tulee tulevaisuudessa kasvamaan väestön ikääntyessä.

Afasiaan liittyy ongelmia monella eri kielen ja puheen osa-alueella. Afasiatyyppit voidaan jaotella karkeasti sujuviin ja sujumattomiin. Lisäksi kokonaisuuteen vaikuttaa afasian vaikeusaste, mikä vaihtelee lievästä vaikeaan. Puheterapian rooli kielellisten taitojen palauttamisessa on ensiarvoisen tärkeää, mutta myös kompensatiokeinoja ja vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja tarvitaan. Sopivan apuvälineen löytäminen afaattisen ihmisen kommunikaation tueksi on usein haastavaa ja aikaa vievää, mutta kuitenkin äärimmäisen tärkeää, koska meillä kaikilla on oikeus kommunikointiin.

Kommunikaatiokansioiden käytöllä afaattisten henkilöiden kommunikaation tukena on pitkät perinteet, ainakin AAC-menetelmien näkökulmasta katsottuna. Digitalisaation edetessä ja erilaisten tietokonepohjaisten AAC-ratkaisujen yleistyessä kommunikaatiokansioiden käyttö on vähentynyt. Tämä ei tietenkään tarkoita, että kommunikaatiokansioiden merkitys olisi pienentynyt. Pikemminkin uusien vaihtoehtojen tuleminen vanhojen rinnalle lisää kaikkien apuvälineiden käyttöä, koska meillä on parempi mahdollisuus löytää mahdollisimman monelle afaattiselle henkilölle hänen taitojaan ja tarpeitaan parhaiten palveleva apuväline. On myös huomioitava, että tällä hetkellä suomalaisista 20 % on yli 65-vuotiaita ja heidän tietotekniset taitonsa ovat monessa tapauksessa jo lähtökohdiltaan hyvin rajoittuneet verrattuna diginatiiveihin nuoriin.

Kommunikaatiokansioiden, kuten muidenkin AAC-apuvälineiden, arvioinnissa nousevat esiin usein kysymykset mitä, milloin ja miksi. Sopivan apuvälineratkaisun löytäminen asiakkaan tarpeisiin on usein haastavaa ja saattaa vaatia useitakin eri kokeiluja. Pitää tietää, mitä kommunikaatiotarpeita asiakkaalla on ja miettiä, onko se jonkin apuvälineen avulla toteutettavissa. Sairastuneen ikä, henkilöhistoria ja afasiasta seuranneet kielelliset ja mahdolliset kognitiiviset haasteet vaikuttavat apuvälineen valintaan merkittävästi. Muun muassa afasian tyyppi ja vaikeusaste, mahdollisen luku- ja kirjoitustaidon taso sekä mahdollinen näkökenttäpuutos tai apraksia vaikuttavat merkittävästi siihen, millaiseksi esimerkiksi kommunikaatiokansio lopulta muotoutuu. Apuvälineen käyttöönoton ajoitus on myös äärimmäisen tärkeä asia. Arvion ja käyttöönoton ajoituksessa väärin, voi hyvinkin apuväline olla ajankohtaan nähden väärä, vaikka se sinänsä asiakkaan tarpeisiin nähden olisikin muodollisesti pätevä. Viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä, korostuu tietysti apuvälineen yksilöllistäminen, käyttöönotto ja ylläpito. Paraskaan apuväline ei vakiinnu käyttöön, mikäli afaattinen henkilö tai hänen lähipiirinsä eivät saa apuvälineen käyttöön riittävää tukea ja ohjausta.

Katseohjaus on mahdollista isolla ämmällä

Niilo Virta

niilomvirta@gmail.com

Tämän luennon tarkoitus on herättää ihmiset ajattelemaan, että katseohjattava on mahdollisuus isolla ämmällä. Kerron esityksessäni millaisia kommunikoinnin apuvälineitä minulla on ollut ja mitkä ovat kokemukseni niistä. Sain ensimmäiset piktokansiot vain muutaman vuoden ikäisenä. Eka-luokkalaisena käytössäni oli jo laaja kansio. Sain myös pääpainikkeella ohjattavan PC:n, johon aikanaan asennettiin TAIKE-taulusto. Tästä käyttäjäurani jatkui katseohjaukseen, josta minulla onkin nyt vuosien kokemus. Katseohjaus on tuonut minulle uuden elämän. Haluan kertoa teille käyttämiäni eri välineiden hyvistä ja huonoista puolista sekä siitä, mitä kaikkea nämä mahdollistavat. Toivon, että esitätte minulle paljon kysymyksiä!

Chromen laajat mahdollisuudet

LUENTO PERUUNTUNUT!

Marina Green-Järvinen, IT-asiantuntija, avustava tietotekniikka

Kehitysvammaliitto ry /Tikoteekki

marina.green-jarvinen@kvl.fi

Esityksessä käydään läpi Chromebookin ja Chrome-selaimen asetuksia ja parhaimpia laajennuksia, jotka liittyvät saavutettavuuteen ja helppokäyttötoimintoihin.

Google Chrome selainohjelma julkaistiin ensimmäisen kerran v. 2008, se on yksi suosituimpia nettiselaimia. Google Chrome on nopea, selkeä ja helppo käyttää. Chrome-selaimen voi ladata ilmaiseksi omalle koneelle.

Chrome-selaimen voi ladata maksuttomia sovelluksia ja laajennuksia Chrome Web Storesta. Kirjautumalla omaan Google tiliin voit käyttää lataamasi sovelluksia ja laajennuksia millä tahansa tietokoneella. Tämä koskee melkein kaikkia laajennuksia.

Laajennuksien avulla voi lisätä uusia ominaisuuksia ja helppokäyttötoimintoja jotta esimerkiksi kirjoittaminen ja lukeminen sujuisivat helpommin ja verkkosivujen tiedon omaksuminen olisi mielekkäämpää ja nopeampaa.

Chromebook on pieni, nopea ja erittäin edullinen kannettava tietokone, missä on oma käyttöjärjestelmä ja Chrome-selain jo valmiina. Chromebook on todella helppo ottaa käyttöön ja moni yläaste onkin siirtynyt käyttämään Chromebookia.

Kaikki sovellukset ovat pilvessä ja omat dokumentit ja muut työt tallentuvat oman tilin Google Drive tallennustilaan. Vaikka Chromebook on suunniteltu käytettäväksi verkossa, tietyt sovellukset toimivat myös ilman verkkoa, kuten esimerkiksi Google Docs.

ChromeBook sisältää valmiiksi esteettömyysominaisuuksia.

Esityksessä käydään läpi seuraavia laajennuksia, jotka mahdollistavat ”teksti-puheeksi” tai ”puhetekstiksi”: *Read and Write, ImTranslator ja Justify, Loquacious, Speak It, Claro Read Chrome, Read Aloud, Talkie, Orbi, Speech Recognition Anywhere, Click To Dictate, Speech Pad Voice Notebook,*

Apua lukivaikeuteen

Susanna Maijanen, asiantuntija

Erilaisten oppijoiden liitto ry/Oppimisen apuvälinekeskus
susanna.maijanen@erilaistenoppijoidenliitto.fi

Lukeminen hidasta? Kirjoittaminen työlästä? Miten kirjoitetaan puhumalla ja miten luetaan ääni-muodossa? Esittelen lukemisen ja kirjoittamisen oppimissovelluksia tableteilla ja käyn läpi joitakin helppokäyttöominaisuuksia, jotka auttavat lukivaikeuksista ihmistä. Pääset myös kokeilemaan joitakin perinteisiä oppimisen välineitä.

Erilaisten oppijoiden liiton valtakunnallinen Oppimisen apuvälinekeskus toimii Helsingin keskustassa. Keskukseen on kerätty laaja valikoima erilaisen oppijan perinteisiä ja teknisiä oppimisen välineitä. Välineitä pääsee kokeilemaan ohjatusti ajanvarauksella. Lisäksi Oppimisen apuvälinekeskus järjestää säännöllisiä kaikille avoimia infotilaisuuksia ja webinaareja sekä koulutuksia eri puolella maata. Lisätietoa palveluista löytyy Internet-sivulta www.lukiapuvaline.fi.

jatkuu seuraavalla sivulla

Participation as an outcome of AAC Intervention – is symbol use a means or an end?

Mats Granlund, Professor research director CHILD

Jönköping University, School of Health Sciences

Jönköping, Sweden

mats.granlund@ju.se

This lecture will present and discuss the framework Family of Participation Related Constructs (fPRC) for planning and implementing participation focused intervention for persons in need of AAC. The fPRC was developed in collaboration between clinical researchers in Australia, Sweden, Netherlands, Canada and USA and aimed to set up a frame work for how to set up participation related goals and methods of intervention for children and adolescents in need of special support. It has not yet been tried fully for children and youth in need of AAC.

In the fPRC frame work participation is seen as as both a means and an end. Participation in the intervention process can be seen as a means to obtain a better effect of interventions aimed at improving skill but also as an end following intervention. Participation contains two dimensions, the first one is being there in terms of frequency of attending, duration of attending and diversity of attending. The second one is being involved while being there in terms of engagement and sense of belonging. Being there/attendance can be seen as a necessary prerequisite for being involved while being there. Constructs related to participation are both intrinsic and extrinsic to the child. Intrinsic factors concern activity competence, sense of self and preferences and their internal relations. Extrinsic factors concern context and environment, with context is the activity setting as perceived by the person and the environment the physical and social environment existins independent of the person. Both the two dimensions of participation and the participation related intrinsic- and extrinsic factors will be discussed in the lecture in relation to AAC.

Literature:

1. Adair,B., Ullenhag,A., Keen,D., Granlund,M., & Imms, C (2015). The effect of interventions aimed at improving participation outcomes for children with disability: A systematic review *Developmental Medicine and Child Neurology* DOI: 10.1111/dmcn.12809
- 2.Imms,C., Granlund, M., Wilson, P., Steenbergen, B., Rosenbaum, P., & Gordon, A. (2017). Participation – both a means and an end. A conceptual analysis of processes and outcomes in childhood disability. *Developmental Medicine and Child Neurology* DOI: 10.1111/dmcn.13237

Onko AAC-kuntoutuksen päämääränä osallisuus vai merkkien oppiminen?

Mats Granlund, Professor research director CHILD

Jönköping University, School of Health Sciences
Jönköping, Sweden
mats.granlund@ju.se

Luennossa esitellään osallistumiseen liittyvä Family of Participation Related Constructs –käsitekehikko (fPRC), jota voidaan hyödyntää suunniteltaessa ja toteuttaessa nimenomaan osallisuuteen keskittyvää kuntoutusta. fPRC:n kehittivät tutkijat Australiasta, Ruotsista, Alankomaista, Kanadasta ja Yhdysvalloista. Käsitekehikon avulla voidaan asettaa tavoitteita ja valita kuntoutusmenetelmiä, jotka tukevat erityistä tukea tarvitsevien lasten ja aikuisten osallistumista. Mallin soveltuvuutta ei ole vielä testattu riittävästi puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja (AAC-keinoja) käyttävien lasten ja nuorten kanssa.

fPRC-käsitekehikossa osallistuminen nähdään sekä välineenä, jolla interventiota toteutetaan, että päämääränä itsessään. Osallistumiseen voidaan nähdä sisältyvän kaksi ulottuvuutta: 1) osallistumisen tiheys, kesto ja moninaisuus 2) osallisuuden kokeminen: sitoutuminen ja kuulumisen tunne.

Kyky olla läsnä on edellytys sille, että voi olla osallisena ja ottaa osaa tilanteeseen. Osallistumiseen liittyvät tekijät ovat sekä sisäisiä että ulkoisia. Sisäiset tekijät tarkoittavat taitoa olla aktiivinen, käsitystä omasta itsestä, mieltymyksiä ja niiden keskinäisiä suhteita.

Ulkoisiin tekijöihin kuuluvat konteksti ja ympäristö; kontekstilla ymmärretään toimintaympäristöä sellaisena kuin henkilö sen havaitsee, kun taas ympäristöllä tarkoitetaan fyysistä ja sosiaalista ympäristöä, joka on olemassa riippumatta henkilöstä.

Käsittelen tässä luennossa kahta osallistumisen ulottuvuutta sekä sisäisiä että ulkoisia tekijöitä ja niiden suhdetta puhetta tukeviin ja korvaaviin kommunikointikeinoihin (Augmentative and Alternative Communication eli lyhenne AAC).

Kirjallisuutta:

1. Adair, B., Ullenhag, A., Keen, D., Granlund, M., & Imms, C (2015). The effect of interventions aimed at improving participation outcomes for children with disability: A systematic review *Developmental Medicine and Child Neurology* DOI: 10.1111/dmcn.12809
2. Imms, C., Granlund, M., Wilson, P., Steenbergen, B., Rosenbaum, P., & Gordon, A. (2017). Participation – both a means and an end. A conceptual analysis of processes and outcomes in childhood disability. *Developmental Medicine and Child Neurology* DOI: 10.1111/dmcn.13237

Omat muistiinpanot